

Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Tutumlarını İncelemeye Yönelik Van İlinde Bir Araştırma*

Rüstem Çurku**

ORCID:0000-0003-0280-8989

Öz

Bu çalışmanın amacı, Van ilinde görev yapan sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarını belirlemektir. Araştırma 114 öğretmen üzerinde yapılmıştır. Araştırmada veriler; kişisel bilgi formu ve sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum ölçeği ile toplanmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 22.0 istatistik programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarının yüksek olduğu, aynı zamanda derste kullanım ve tarihsel aktarımın¹da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumun sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinde farklılık göstermediği, diğer bir ifade ile benzer düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine, yaşlarına ve eğitim durumlarına göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum düzeylerinin farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü tarih, Tarih öğretmenliği, Sosyal bilgiler öğretmenliği

Gönderme Tarihi: 05/11/2019

Kabul Tarihi:26/12/2019

*Bu makale 11-12 Nisan 2019 Iğdır Umteb 6.Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Atatürk Üniversitesi Tarih Eğitimi Bölümü Doktora Öğrencisi / Turgut Özal Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni, E-Posta: rustemcurku@hotmail.com

Social Studies and History of Oral History Studies to Examine Teachers' Attitudes a Survey in Van Province

Abstract

The aim of this study is to determine the attitudes of social studies and history teachers working in Van province towards oral history studies. The research was conducted on 114 teachers. Data were collected in the study using a personal data sheet and an attitude scale for oral history studies. The data obtained were analyzed in computer environment through SPSS 22.0 Statistics program. As a result of the research, it was concluded that attitudes towards oral history studies were high, but also high in usage and historical transmission in the course. It was found that the attitude towards oral history studies did not differ in social studies and history teachers, but was at a similar level. It was determined that teachers' attitudes towards oral history studies did not differ based on their gender, age and educational status.

Keywords: Oral History, History teaching, social studies teaching

Received Date: 05/11/2019

Accepted Date: 26/12/2019

Об общественных науках, направленных на изучение устной истории, и отношении преподавателей истории*

(исследование в провинции Ван)

Резюме

Целью данного исследования является определить отношение преподавателей общественных наук, в частности истории, работающих в провинции Ван, к изучению устной истории. Исследование проводилось среди 114 преподавателей. Данные были получены с помощью персональной анкеты и шкалы измерения. Полученные данные были обработаны с помощью статистической программы SPSS 22.0. В результате исследования было выявлено, что отношение к устной истории позитивно, её нередко используют на занятиях и в исторических передачах. Отношение к изучению устной истории среди преподавателей общественных наук и истории также не отличалось, то есть было на одном уровне. Более того, на равенство во мнениях не повлиял ни пол преподавателей, ни их возраст, ни уровень образования.

Ключевые слова: устная история, преподаватели истории, преподавание общественных наук

Получено: 05/11/2019

Принято: 26/12/2019

Giriş

Aslı A. Akçalı ve Erdal Aslan (2012)'a göre değişen ve gelişen dünyada gerekli olan bilgi ve becerileri öğrencilere aktarmak gerekir. Öğrencilerin bu bilgi ve becerileri kullanarak gelişmelerini sağlamak eğitimin önemli amaçlarından birisidir. Bunun için bireylerin içinde yaşadıkları toplumu tanımaları ve geçmişten günümüze kadar olan değişimleri bilmeleri de gerekmektedir.² Yaşanan değişim ve dönüşüm eğitimin her alanında kendini hissettirmekle kalmayıp yeni eğitim ve öğretim yaklaşımlarının benimsenmesini de zorunlu kılmaktadır. Günümüzde kabul gören eğitim anlayışı; bireylerin gelişimini çok yönlü destekleyen, öğrenmeyi bilen ve öğrendiği bilgiyi kullanabilen, karşılaştığı yeni durum ve olaylara uyum sağlayabilen, ruhen ve fiziken sağlıklı bireylere ulaşmayı amaç edinir.³ Bu amaçlara ulaşabilmek adına eğitimde farklı yöntem ve yaklaşımlar uygulamaya konulmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de sözlü tarihtir. Sözlü tarih, bireylerin geçmişlerini öğrenmelerinde kullanılabilen ve en kolay ulaşılabilen yöntemlerden birisidir. Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde sözlü tarih yöntemiyle öğrencilerin derslerini birincil kişilerden ve sözlü olarak dinleme yoluyla öğrenmeleri de amaçlanmaktadır. Bu araştırmada sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerini sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Öğretmenlerin bir öğretim yöntemine karşı olumlu tutumları, o yöntemi derslerinde kullanmalarını ve dolayısıyla yöntemin başarıya ulaşmasını sağlamada önemli bir etkidir. Ayrıca araştırmamızın öğretmenlerin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarına ilişkin önemli fikirler vereceği de düşünülmektedir.

² Aslı Avcı Akçalı ve Erdal Aslan, "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih," *Kastamonu Eğitim Dergisi*, (2012): 669.

³ Sibel İncegül, "Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2010, 1-2.

Sözlü Tarih

Charles T. Morrissey (1992)'e göre insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahip olan ve günümüze kadar birçok farklı isimle anılarak gelen sözlü tarih, - doğal olarak- disiplinlere ve paradigmalara göre farklı şekillerde tanımlanmakta ve yorumlanmaktadır. Sözlü tarih, her şeyden önce -isminden de anlaşılabilceği gibi- tarih biliminin veri toplama araçlarından biridir. Yani temelde tarihsel bir yöntemdir. Ancak 20. yüzyılda özellikle Kuzey Amerika'da ve Avrupa'da kütüphanecilerden sosyologlara, doktorlardan halk bilimcilere kadar birçok alandan bilim adamı sözlü tarihi bir veri toplama ve ilgili konuları tarihsel manada aydınlatma aracı olarak kullanmıştır. Bu gelişmeler, doğal olarak sözlü tarihin tanımını ve anlamını genişletmiştir.⁴

Sözlü tarih bugünün tarihi ve yöntemleri için yeni olmasına rağmen, kullanım itibariyle tarihin en eski yöntemidir. Son yıllarda sözlü gelenek, tarih yazıcılığının yeni kaynaklarından birisi haline gelmiştir.⁵ Tarih yazımıyla birlikte kayıtlara geçilen sözlü gelenek tarihçilerin faydalandığı temel kaynaklardan birisi olmasının yanı sıra görüşme yapılan kişilerin anılarından meydana gelen sözlü hayat hikâyeleridir. Olaylar hakkında kişilerle yapılan bu anlatılar ve tasvirlerle ilişkin farklı tanımlar da yapılmaktadır. Bu tanımlardan bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.

Celal Metin (2002) sözlü tarihin geçmişin yaşayan belleği olduğunu ve insanların söylediklerini dinlemeyi temel alan bir tarih şekli olarak da ifade etmektedir.⁶

Paul Thompson (1999) ise sözlü tarihi, tarihin toplumsal anlamını değiştiren bir araç şeklinde tarif etmiştir. Tarih geleneğinin baskın yargılarını gözden geçiren sözlü tarihi insanlar etrafında toplanan bir tarih şekli olarak da tanımlamıştır.⁷

⁴ Charles T. Morrissey, "Beyond Oral Evidence: Speaking (Con) Strictly About Oral History", *Journal Article*, 17, sy. 2 (1992): 89.

⁵ Ayhan Işık, "Sözlü Tarih ve Kürtlerde Sözlü Tarih Çalışma Örnekleri", *Toplum ve Kuram*, sy. 2 (2009): 175.

⁶ Celal Metin, "Sözlü Tarih ve Türkiye'deki Gelişimi", *Türk Kültürü Dergisi*, 40, sy.469 (2002): 288.

⁷ Paul Thompson, *Geçmişin Sesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, 19.

Stephen Caunce (2001) sözlü tarihi bir kaynak ve malzeme toplama yöntemi olarak görenlerdendir. Ona göre sözlü tarih günümüzü daha iyi anlayabilmek ve geleceği daha iyi yönlendirebilmek için geçmişe bir anlam vermedir ve bu sürece bir katkı sağlamadır.⁸

Shaharзад Akbar (2012)'a göre sözlü tarih, insanlarla röportaj yaparak anlatı ve verilerin toplanmasıdır. Bu metot bireylerin doğrudan deneyimlerini, gözlemlerini ve hikâyelerini kullanarak, yazılı kaynaklardan ayırt edilebilen veya yazılı kaynaklar tarafından belgelenemeyen kayıtları ve anlatıları da ortaya çıkarır.⁹

M. Ali Pulcu vdğr., (2006)'ne göre sözlü tarih bir tür tarihsel araştırma yöntemidir ve esas olarak sözlü kaynakları değerlendirerek tarih yazma ve sözlü kaynakları tarih yazımında kullanma girişimidir. Klasik tarihçiliğin yazılı evraklardan hareketle geçmiş keşfetme gayretine, sözlü tarihçilik şifahi kaynaklardan geçmiş hakkında bilgi edinme yöntemini alternatif bir yöntem olarak sunar. Sözlü kaynaklar ele alınan hadiselerden ya da incelenen dönemlerde aktör veya izleyici olarak birinci derecede rol almış genellikle ileri yaşlara sahip insanların kendi dilleriyle ifade ettikleri anlatılardan oluşur.¹⁰ Tarihsel önem taşıyan olaylara şahit olan sıradan insanların anılarını gelecek nesiller için korumayı öngören sistematik bir görüşme yöntemi olan sözlü tarih, çoğu zaman kayda geçirilmemiş bilgi kaynaklarını insan birikimi vasıtasıyla bizlere de gösterir.¹¹

Esra Danacıoğlu (2002) ise sözlü tarihi belli bir döneme ait olan yaşantıların değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerine katkı sağlayan ve her türlü insan ilişkilerinin tarih türündeki anılarının derlenmesiyle yazılı olmayan bilgilere erişilmesine imkân veren bir metot şeklinde ele alır.¹²

⁸ Stephen Caunce, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, 19.

⁹ Shaharзад Akbar, *Diyalog Raporu –Orta Doğu ve Orta Asya'da Sözlü Tarih*, İstanbul: The Hollings Center, 2012, 2.

¹⁰ M. Ali Pulcu vdğr., *Sözlü Tarih Araştırmacıları İçin Pratik El Kılavuzu*, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2006, 3.

¹¹ Arzu Öztürkmen, "Sözlü Tarih: Yeni Bir Disiplinin Cazibesi," *Toplum ve Bilim Dergisi*, sy. 91 (2002): 115-121.

¹² Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri Yanı Basımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, 133.

Yöntem olarak Sözlü Tarih

Sözlü tarih yöntemi araştırma sürecinde incelenecek konuyu seçtikten sonra ilgili kanıtlar toplanır. Bu kanıtın güvenilirliği daha sonra incelenir. Tarihsel kanıt için genellikle iki tür kaynak kullanılır. Kayıtlara, gazete raporlarına, hatıralara, notlara, mektuplara, yazılı kaynaklara, resmi yazılara, politikacıların konuşmalarına ve olaylara şahit olan veya olaylara katılan kişilerin ifadelerini içeren yasalar birinci dereceden kaynaklar olarak adlandırılır. Olayları doğrudan gözlemleyen, ancak birinci dereceden kaynakları inceleyen kişilerin kayıtları da ikinci dereceden kaynaklardır. Birçok tarih kaynağı ikinci türdür. Sözlü tarih aynı zamanda zaten sözlü olan yazılı kaynakları da ifade eder. Sözlü kaynaklar, aynı zamanda tarihsel kanıtlar için yapılan referansların başında gelir. Onlar olaylara şahit olan ya da katılan kişilerin ifadeleridir.¹³

Esra Küpüç (2014)'e göre sözlü tarih yönteminde insan unsurunun daha fazla ön plana çıktığını görüyoruz. Genel tarih anlayışında büyük siyâsî olaylar, savaşlar, büyük ekonomik hareketlilikler ve buna benzer olaylar anlatılırken sözlü tarihte yaşananlara tanıklık eden insan faktörü işin içine dahil olmaktadır. İnsan faktörü tarihin merkezine alındığında yaşanan deneyimler, hafızalarda yer eden olaylar önemli bir tarih bilgisini ve birikimini su yüzüne çıkarır. Bu şekilde tarih alt katmanlardan yukarı doğru yazılmış olur.¹⁴

Sözlü tarih yöntemi gereği konusu insan ve toplum gibi değişken ve karmaşık olan toplumsal bilimlerin sınırlı yöntemlerinin tam tersine karmaşık insan gerçeğini anlamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu yöntemle bireysel deneyim çeşitliliği elde edilerek belgelerde yer almayan ya da çarpıtılarak yer alan konuları gündelik hayat içerisinde ele alıp aydınlığa kavuşturmak ve geçmişteki olayları sıradan insanların gözünden görmek mümkündür.¹⁵ A. İlyasoğlu ve G. Kayacan (2003)'a göre sözlü tarih ile yazılı tarihin saptayamayacağı bilgilerin ortaya çıkması sağlanır. Böylece sözlü tarih mevcut bilgiyi zenginleştirir. Yakın dönemde yaşanmış ekonomik, politik veya kültürel değişimlerin, travmaların sıradan insanlar üzerinde uyandırdığı tepkiler de saptanabilir.

¹³ İbrahim Sarı, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, 40.

¹⁴ Esra Küpüç, "Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 2014, 5.

¹⁵ Mine Tan, "Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk," *Çocuk Kültürü 1.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, sy. 1 (1996): 31.

Kısaca sözlü tarih sadece sözle anlatılan ve belgeleri hiçe sayan bir araştırma yöntemi değildir. Sözlü tarihin çıkış noktası var olan belgelerdir. Belgelere dayalı olarak yapılan araştırmalar desteklenmek durumundadır. Ayrıca sözlü tarih çalışmalarında bir veya birkaç kişinin anlattıklarıyla bir yargıya varmak söz konusu değildir. Sözlü tarihle belirli bir konu etrafında olabildiğince çok tanığa ulaşmak ve konuyu aydınlatmak hedeflenmektedir. Mümkün olduğunca farklı tanıktan elde edilen bilgiler belgelerle karşılaştırılarak bir sonuca varılabilir. Sözlü tarih, disiplinler arası bir yöntemdir zira edebiyat, tarih, kültür ve sosyoloji gibi alanlarda kullanılabilir.¹⁶

Sözlü Tarihin Eğitimde Kullanılması

Dünyada ve ülkemizde sözlü tarihin gelişimi çok eski olmasına rağmen 19. yüzyıla kadar akademik tarihle birlikte kullanılan bu yöntem, modern akademik tarihin ortaya çıkmasıyla birlikte kullanılabilirliğini kaybetti. Bu nedenle akademik tarihçiler sözlü kaynakları kullanma konusunda isteksiz olmuştur. Tarihçiler tarafından sözlü tarihin yeniden keşfi ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur.¹⁷

Caunce (2001)'a göre sözlü tarih yöntemi, sosyal bilimlerin neredeyse bütün alanlarında, sosyal bilimlerin birer parçası olan tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve halk bilimi gibi alanlarda yoğun şekilde kullanılmaktadır. Eğitim insanı ilgilendiren ve etkileyen süreçleri inceleyen sosyal bilimlerin önemli bir alanı olduğu için bu süreçte işe koşulan uygulamalar kapsamında bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak sözlü tarihe de ayrı bir yer verilmiştir.¹⁸

Sözlü tarihin eğitim açısından da oldukça önemli bir yeri vardır. Bu açıdan sözlü tarih etkinlikleri okul sistemi içinde önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu tür çalışmalar sadece tarih derslerinde değil, diğer disiplinlerde de uygulanabilir.¹⁹

Kişisel yönleri sunarak insanoğlunu geçmişe götüren, öğrencileri diğer insanların gözleriyle görmeye sevk eden sözlü tarih, “geçmiş ancak biz onu yaşatmaya devam edersek var olur” sözüyle yeni bir ivme kazanmış ve bunu başarabilmek için mükemmel bir araç hüviyetine bürünmüştür.²⁰

¹⁶ Aynur İlyasoğlu ve Gülay Kayacan, *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, 25.

¹⁷ Sarı, “Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi,” *TSA*, sy.3 (2006):118.

¹⁸ Caunce, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, 223.

¹⁹ Akçalı ve Aslan, "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih," 670.

²⁰ Sarı, “Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi”, 110.

Sözlü tarih, tarihin veri toplama aracı olmasının yanı sıra eğitim faaliyetleri ile bütünleşmiş bir öğrenme ve öğretme yöntemidir. Bu yöntemin kullanıldığı sınıflarda öğretmenler sözlü tarihi bir öğretim yöntemi, öğrencilerde bir öğrenme yöntemi olarak kullanır. Sözlü tarihe öğretim ve öğrenme süreçlerinin bir sentezidir de diyebiliriz.²¹

Sözlü tarih, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki tarih yaklaşımının işbirlikçi doğası ile tarih ve toplum arasındaki temel ilişkinin sorgulanmasına yol açar. Tarihsel bilgilerin toplumdan alınarak yorumlanmasıyla gerçekleştirilebilecek çalışmalar bir tarihçi gibi öğrenciye kendi tarihini yazabilme güveni verir. Böylece vazgeçilmez bir kaynak olan bu araştırmalar sayesinde öğrenciler standart araçlarla elde edilemeyecek bir iç görüyü de yakalar.²²

Carol Poll (1995)'e göre sözlü tarihin eğitimde kullanımı ile ilgili birçok olumlu görüş bulunmaktadır. Sözlü tarih yöntemi, ilk önce öğrenciyi eğitim sürecine ekleyerek öğretmenin oluşturduğu tek yönlü bilgileri ortadan kaldırır. Bu yöntem, sınıfı etkileşimli bir öğrenme alanına dönüştürür ve gruplar arası ilişkileri geliştirir beraberinde öğrencileri eleştirel bir bakış açısına da yönlendirir.²³ Sözlü tarih, öğrencilerin ulusal hedeflerin günlük yaşamları üzerindeki etkilerini anlamalarına, bireysel deneyimlerini ulusal ölçekteki olaylarla ilişkilendirmelerine ve toplumsal değişimleri algılayarak küresel dünyayı daha iyi anlamalarına da katkıda bulunur. Aynı zamanda, öğrencilerin geçmişlerini araştırmanın önemini anlamalarına ve vatandaşlık bilincinin oluşumuna katkıda bulunarak değerlerinin farkına varmalarına da yardımcı olur.²⁴

Akçalı ve Aslan (2012) sözlü tarih çalışmalarının öğrencilere teknik kazanımlar konusunda önemli beceriler edindirdiğine de değinir. Örneğin; uygun konuşmacıları ve soruları seçerek görüşmeyi yapan öğrenci bir tarihçi gibi metodolojik sorunlar hakkında fikir sahibi de olur. Sözlü tarih uygulamalarının sağlıklı bir şekilde yapılması için ders içeriği, ders saatleri ve öğretmen nitelikleri de önemlidir. Böylece tarih öğretiminde önemli avantajlar sağlayan bu yöntem sayesinde tarihe yönelik araştırmalardan geniş bir şekilde faydalanma yoluna da gidilebilir.²⁵

²¹ İlker Dere, "Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim ve Öğrenme Yöntemi Olarak Sözlü Tarih", Doktora Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak, 2017, 33.

²² Akçalı ve Aslan, "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih", 671.

²³ Carol Poll, "More Than Reading Books: Using Oral Histories in Courses in Race and Ethnic Relations", *Teaching Sociology*, 23, sy. 2 (1995): 146.

²⁴ Pattie Dillon, "Teaching The Past Through Oral History", *The Journal of American History*, 87, sy. 2 (2000): 603.

²⁵ Akçalı ve Aslan, "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih", 671.

Sözlü tarihinde eğitimde kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin kazanabilecekleri pek çok davranış değişikliği, beceri ve yetiler de bulunmaktadır. Bunları sıralayacak olursak:

Sözlü tarihin eğitim alanında kullanılması, öğrenciyi tarih ders kitabından çıkarmasının yanı sıra tarihe tamamen farklı bir bakış açısıyla yaklaşmasını da sağlar. Ayrıca kimsenin bilmediği veya kimsenin düşünemediği bir konuyu tanımlayarak tamamen yeni bir dünya keşfetmesini de mümkün kılar.²⁶

Thompson (1999)'a göre sözlü tarih, sadece uzmanlar için değil aynı zamanda öğrencilerin orijinal projelerini geliştirmeleri için yeni bir temel de oluşturur. Öğrenciler sözlü tarihle sadece kendi tarihlerini öğrenmezler, aynı zamanda onları yazılı hale de getirirler. Sözlü tarih, insanlara geçmişlerini kendi sözleriyle geri verir ve onlara geçmişini sunar, aynı zamanda gelecekleri için onlara yol da gösterir.²⁷

İncegöl (2010)'e göre sözlü tarih yönteminin süreci ve faydaları incelendiğinde, öğrencilerin tarih derslerinde aktif hale geldiği, bilgiyi ezberlemediği aksine sorguladığı, kendilerini ve yaşadıkları toplumu fark ettikleri de anlaşılabilir. Öğrencilerin zaman ve mekân arasında ayırım yapmayı öğrendikleri, bir sosyal bilimci gibi problem çözme basamaklarını takip ederek sorgulayıcı düşünme biçimi ile küçük birer tarihçi olma duygusunu yaşayabildikleri de görülebilir.²⁸

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarını belirlemektir.

Ayrıca öğretmenlerin yaşlarına, cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine ve branşlarına göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarında farklılaşma olup olmadığını incelemektir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Van ilinde görev yapan sosyal bilgiler ve tarih öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise evren içerisinde bulunan kolayda

²⁶ Sarı, "Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi", 110.

²⁷ Thompson, *Geçmişin Sesi*, 233.

²⁸ İncegöl, "Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması", 13.

örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, araştırmaya katılmayı gönüllü kabul eden 114 öğretmen oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Söz konusu anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin, yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve branşlarını belirlemeye yönelik 4 tane çoktan seçmeli soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise; Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan (2012) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılan 26 tane 5'li likert tipi maddeden oluşan "Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Ölçeği" yer almaktadır.²⁹ Ölçekte derste kullanım ve tarihsel aktarım olmak üzere iki boyut bulunmaktadır. 1-12 arası sorular derste kullanım boyutuna, 13-16 arası maddeler tarihsel aktarım boyutuna aittir.

Verilerin Analizi

Örneklem grubundan elde edilen verilerin analizi bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tanımlayıcı özelliklerini belirlemek için frekans ve yüzde analizlerinden, sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesinde ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Öğretmenlerin tanımlayıcı özelliklerine göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesinde ise t-testi ve Tek yönlü (Oneway) Anova testlerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1'de öğretmenlerin tanımlayıcı özelliklerine yönelik verilere yer verilmiştir.

Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Branş		
Sosyal Bilgiler	64	56,1
Tarih	50	43,9
Cinsiyet		
Kadın	38	33,3
Erkek	76	66,7
Yaş		

²⁹ Bülent Akbaba ve Bahadır Kılcan, "Development of an Attitude Scale toward Oral History: A Validity and Reliability Study", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2, sy. 1 (2012): 1-10.

30 ve Altı	36	31,6
31-35	26	22,8
36-40	23	20,2
41 ve Üzeri	29	25,4
Eğitim Durumu		
Lisans	88	77,2
Lisansüstü	26	22,8

Tablo 1. Öğretmenlerin Tanımlayıcı Özellikleri

Tablo 1’deki verilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin 64’ü (%56,1) sosyal bilgiler, 50’si (%43,9) tarih öğretmenidir. 38’i (%33,3) kadın, 76’sı (%66,7) erkek olup, 36’sı (%31,6) 30 ve altı, 26’sı (%22,8) 31-35, 23’ü (%20,2) 36-40, 29’u (%25,4) 41 ve üzeri yaşlarda bulunmaktadır. 88’i (%77,2) lisans, 26’sı (%22,8) lisansüstü eğitim durumundadır.

Tablo 2’de araştırmaya katılan öğretmenlerin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum puanları yer almaktadır.

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Derste Kullanım	114	4,108	0,759	1,920	5,000
Tarihsel Aktarım	114	3,609	0,925	1,000	5,000
Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum	114	3,839	0,665	2,000	5,000

Tablo 2. Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Puan Ortalamaları

Tablo 2’deki verilere bakıldığında; öğretmenlerin “derste kullanım” ortalaması $4,108 \pm 0,759$ “tarihsel aktarım” ortalaması $3,609 \pm 0,925$ ve “sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum” ortalamalarının $3,839 \pm 0,665$ olduğu görülmektedir.

Tablo 3’de araştırmaya katılan öğretmenlerin branşlarına göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum düzeylerinin farklılaşma durumunu incelemek için yapılan t-testi sonuçları yer almaktadır.

	Grup	N	Ort	Ss	t	sd	p
Derste Kullanım	Sosyal Bilgiler	64	4,185	0,703	1,236	112	0,219

	Tarih	50	4,008	0,821			
Tarihsel Aktarım	Sosyal Bilgiler	64	3,698	0,881	1,158	112	0,249
	Tarih	50	3,496	0,976			
Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum	Sosyal Bilgiler	64	3,923	0,670	1,524	112	0,130
	Tarih	50	3,732	0,649			

Tablo 3. Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Puanlarının Branşa Göre Farklılaşma Durumu

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin derste kullanım, tarihsel aktarım, sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum puanları branş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($p>0.05$).

Tablo 4'de araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum düzeylerinin farklılaşma durumunu incelemek için yapılan t-testi sonuçları yer almaktadır.

	Grup	N	Ort	Ss	t	sd	p
Derste Kullanım	Kadın	38	4,002	0,800	-1,048	112	0,297
	Erkek	76	4,160	0,737			
Tarihsel Aktarım	Kadın	38	3,754	0,801	1,184	112	0,239
	Erkek	76	3,537	0,978			
Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum	Kadın	38	3,868	0,616	0,332	112	0,740
	Erkek	76	3,824	0,691			

Tablo 4. Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumu

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin derste kullanım, tarihsel aktarım, sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($p>0.05$).

Tablo 5'de araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşlarına göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum düzeylerinin farklılaşma durumunu incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonuçları yer almaktadır.

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Derste Kullanım	30 ve Altı	36	4,220	0,753	0,383	0,766
	31-35	26	4,067	0,950		
	36-40	23	4,054	0,541		
	41 ve Üzeri	29	4,046	0,744		
Tarihsel Aktarım	30 ve Altı	36	3,673	0,903	1,221	0,306
	31-35	26	3,852	0,885		
	36-40	23	3,463	0,863		
	41 ve Üzeri	29	3,429	1,018		
Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum	30 ve Altı	36	3,925	0,591	0,977	0,406
	31-35	26	3,951	0,782		
	36-40	23	3,736	0,604		
	41 ve Üzeri	29	3,714	0,685		

Tablo 5. Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşma Durumu

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin derste kullanım, tarihsel aktarım, sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum puanları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($p>0.05$).

Tablo 3'de araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum düzeylerinin farklılaşma durumunu incelemek için yapılan t-testi sonuçları yer almaktadır.

	Grup	N	Ort	Ss	t	sd	p
Derste Kullanım	Lisans	88	4,070	0,784	-0,968	112	0,335
	Lisansüstü	26	4,234	0,662			
Tarihsel Aktarım	Lisans	88	3,573	0,975	-0,763	112	0,447
	Lisansüstü	26	3,731	0,732			
Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum	Lisans	88	3,802	0,690	-1,083	112	0,281
	Lisansüstü	26	3,963	0,567			

Tablo 6. Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin derste kullanım, tarihsel aktarım, sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutum puanları eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($p>0.05$).

Sonuç

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen araştırma Van ilinde görev yapan 50 tarih ve 64 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumları; derste kullanım ve tarihsel aktarım olmak üzere ve bu iki boyutun toplamını ifade eden genel Sözlü Tarih Çalışmalarına Yönelik Tutum olarak incelenmiştir. 5 üzerinden yapılan değerlendirmeye göre öğretmenler, derste kullanım boyutundan 4,108 ve tarihsel aktarım boyutunda 3,609 ortalama değer almıştır. Genel sözlü tarih çalışmalarına yönelik genel tutumlarının ortalaması ise 3,839'dur. Diğer bir ifade ile tarih ve sosyal bilgiler öğretmenleri sözlü tarih çalışmalarına yönelik yüksek düzeyde olumlu tutumlar içerisindedirler. Ancak derste kullanım boyutuna karşı tutumları, tarihsel aktarım boyutuna göre daha da olumludur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumları, tanımlayıcı özelliklerine göre de sorgulanmıştır. Bu doğrultuda ele alınan değişkenler olarak, öğretmenlerin yaşları, branşları, cinsiyetleri ve eğitim durumlarına göre sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarında farklılaşma olmadığı da saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin, cinsiyetlerinin, yaşlarının, branşlarının ve eğitim düzeylerinin, sözlü tarih çalışmalarına yönelik tutumlarından bağımsız olduğu da söylenebilir. Bu araştırma Van ilinde görev yapan 114 tarih ve sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri ile sınırlıdır. Daha genel verilere ulaşmak için daha büyük örneklem üzerinde araştırmaların yapılması önerilmektedir. Sözlü tarih çalışmalarına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin birlikte ele alınacağı araştırmalar da yapılabilir. Ayrıca sözlü tarih etkinliğine ilişkin farklı sınıflar düzeyindeki öğrencilerle de deneysel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynaklar

- AKBABA, B. ve KILCAN, B., ‘‘Deveopment of an Attitude Scaletoward Oral History: A Validity and Reliability Study’’, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, sy. 2 (2012): 1-10.
- AKBAR, S., Diyalog Raporu –Orta Doğu ve Orta Asya’da Sözlü Tarih, İstanbul: The Hollings Center, 2012.
- CAUNCE, S., *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- DANACIOĞLU, E., *Geçmişin İzleri Yanı Başımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- DERE, İ., ‘‘Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretme ve Öğrenme Yöntemi Olarak Sözlü Tarih’’, Doktora Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak, 2017.
- DİLLON, P., ‘‘Teaching The Past Through Oral History.’’*The Journal of American History*, 87, sy. 2 (2000): 602-605.
- IŞIK, A., ‘‘Sözlü Tarih ve Kürtlerde Sözlü Tarih Çalışma Örnekleri.’’*Toplum ve Kuram*, sy. 2 (2009):175-193.
- İLYASOĞLU, A. ve KAYACAN, G.,*Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar; Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- İNCEGÜL, S., ‘‘Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması’’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2010.
- KÜPÜÇ, E., ‘‘Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü’’, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 2014.
- METİN, C., ‘‘Sözlü Tarih ve Türkiye’deki Gelişimi’’, *Türk Kültürü Dergisi*, 40, sy. 469 (2002): 288-299.
- MORRİSSEY, C., ‘‘Beyond Oral Evidence: Speaking (con) Strictly About Oral History’’, *Journal Article*, 17, sy. 2 (1992):89-94.
- ÖZTÜRKMEN, A., ‘‘Sözlü Tarih: Yeni Bir Disiplinin Cazibesi.’’*Toplum ve Bilim Dergisi*, sy. 91 (2002): 115-121.
- POLL, C., ‘‘More Than Reading Books: Using Oral Histories in Courses in Raceand Ethnic Relations.’’*Teaching Sociology*, 23, sy. 2 (1995):145-149.

PULCU, A., DENİZ, F., DEMİRAY, M., PULCU, S., BABACAN, M., KOR, Z. T., ATIŞ, S., *Sözlü Tarih Araştırmacıları İçin Pratik El Kılavuzu*. İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, 2006.

SARI, İ., “Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi.” *TSA*, sy. 3 (2006): 109-125.

SARI, İ., “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

TAN, M., “Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk”, *Çocuk Kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, sy. 1 (1996): 31-56.

THOMPSON, P., *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.